

УДК 342.72/.73(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.65.39>

СУТНІСТЬ ДЕЛІБЕРАЦІЇ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Віталій Воронцов

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
кафедра політології, соціології та публічного управління
пр. Науки, 72, Дніпро, 49000, Україна
<https://orcid.org/0009-0000-9600-6340>*

У статті розкрито сутнісні ознаки поняття «деліберация» у контексті застосування її інструментів у місцевому самоврядуванні. Доведено, що в місцевому самоврядуванні деліберация відіграє ключову роль у запровадженні демократичної процедури, оскільки саме через деліберативні інструменти досягається справжня легітимність публічних рішень, організовується публічний діалог (дискурс) органів місцевого самоврядування, з одного боку, і громадян та інституцій громадянського суспільства – з іншого. Показано, що суттєвою перевагою деліберативної демократії є те, що в ній поєднуються елементи представницької демократії, прямої демократії і демократії участі. І саме ця особливість деліберативної демократії може сприяти відродженню демократичної політики, зокрема й на рівні місцевого самоврядування. Прослідковано, що під впливом «деліберативного повороту» останньої чверті ХХ ст. демократія стає не лише механізмом ухвалення публічних рішень через агрегацію переваг політичних суб'єктів, а й інструментом формування суджень, переваг і трансформацій через поінформований, шанобливий та компетентний діалог, за допомогою якого зацікавлені сторони можуть перейти від дебатування на рівні індивідуальних позицій до взаємного слухання та переконування один одного і досягти консенсусу щодо взаємоприйняттого варіанту рішення відповідної проблеми. З'ясовано, що основу деліберативної практики місцевого самоврядування становить дискурсивна участь як певний тип обговорень, що відбуваються між зацікавленими сторонами, де особлива увага приділяється використанню логіки та аргументів, а не влади й примусу; участь спричинена певними соціальними або політичними проблемами; індивіди сприймають думки та ідеї, висловлені іншими учасниками, тоді як спілкування між ними регулюється нормами рівності та ввічливості. Тобто деліберация є особливим типом комунікативної взаємодії, у якій визнається право кожного бути почутим і вплинути на зміст обговорюваних рішень. Виокремлено групу ризиків, внутрішніх суперечностей та системних викликів запровадження деліберативних інструментів у місцевому самоврядуванні, до якої включено такі: деліберативне перевантаження; імітація участі у формуванні аргументації щодо публічно значущих дій; неінклюзивність комунікації; відсутність процедурної ширості; конфлікт із принципом ефективності.

Ключові слова: деліберативна демократія, місцеве самоврядування, публічний діалог, консенсус, дискурсивна участь, ризики запровадження деліберативних інструментів у місцевому самоврядуванні.

Постановка проблеми. Сьогодні в теорії демократії утвердилася думка, що вирішальну роль у демократичному процесі відіграє не так процедура голосування (виборців, депутатів, представників тощо) та рішення, яке сприймається більшістю, як деліберативний, або «дорадчий», процес, що відбувається відкрито і передє голосуванню, за підсумком якого повинен формуватися консенсус із приводу тієї чи іншої проблеми, що виноситься на обговорення [1, с. 75]. Ця ідея була чітко сформульована та обґрунтована фундатором концепції деліберативної демократії Юргеном Габермасом [2], яка стала відповіддю на кризу ліберальної демократії. Як справедливо зауважувала Донателла делла

© Воронцов В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Порта, «збереження демократії означало б вихід за межі її ліберальної моделі, розширення роздумів про участь та деліберацию всередині та поза інституціями» [3, р. 2]. Подальший розвиток ідеї деліберативної демократії призвів до розуміння деліберации як:

- концепції форми спілкування, що характеризується певною комунікативною поведінкою, яка сприяє всебічному обговоренню в групі;
- процес спілкування, коли його учасники ретельно зважують представлені в ході обговорення пропозиції.

Згодом концепт деліберативної демократії був поширений на різноманітні напрями діяльності в публічній сфері суспільства. Останнім часом активно просувається ідея запровадження деліберативних інструментів і в місцевому самоврядуванні.

Метою дослідження є визначення сутнісних ознак поняття «деліберация» у контексті застосування її інструментів у місцевому самоврядуванні.

Виклад основного матеріалу. На думку Дар'ї Левченко і Володимира Цвиха, на відміну від електоральної демократії, де домінуючою практикою є голосування, у деліберативній демократії справжня легітимність публічних рішень досягається лише через їх попереднє всебічне обговорення, відкритість, терпимість до іншої думки, готовність скорегувати свою первісну позицію у разі виникнення в процесі обговорення «кращого аргументу», аніж той, що був артикульований раніше [4, с. 90]. Українські політологи простежують витоки деліберативних практик ще з античності: у римському праві термін *deliberatio* означав «обговорювати», «міркувати», «радитися», «зважувати «за» і «проти», «здійснювати консультування». Відомий давньоримський поет Публій Сір (I ст. до н. е.) наводить такий вислів: «*Deliberandum est diu quod statuendum est semel*» («відносно того, що передбачається створити на дуже довгий строк, належить радитися так само дуже довго»). Цей вислів становить базовий принцип деліберативної демократії, концептуальні основи якої були сформовані в останній чверті XX ст. Юргеном Габермасом (1929–2026). Ідейні витоки концепції деліберативної демократії у новітній час можна простежити в американському прагматизмі, засновником якого вважається Джон Дьюї (1859–1952), який пропонував трактувати демократію не лише як диктат більшості, наголошуючи при цьому на те, що основу справжньої демократії мають становити механізми досягнення влади більшістю. Він підкреслював значення громадських дискусій та дебатів, у процесі яких «домовляються» поміж собою різні соціальні спільноти.

Характеризуючи деліберативну демократію, Юрген Габермас [5] справедливо зазначав, що легітимність права залежить від процедур відкритої, раціональної та інклюзивної комунікації між рівними суб'єктами; Джошуа Коен [6] підкреслював, що владні рішення набувають демократичної легітимності лише через недискримінаційну і інклюзивну дискусію, спрямовану на досягнення консенсусу; Емі Гутман і Денніс Томпсон [7] розвинули ідею деліберативної демократії, визначивши її як обґрунтоване публічне обговорення, що поєднує свободу, рівність та взаємоповагу.

Українська дослідниця Ельзара Мустафаєва пропонує розглядати деліберативну демократію як публічний діалог (дискурс) органів публічної влади і громадян, а також інститутів громадянського суспільства в процесі вироблення найбільш прийнятних і оптимальних шляхів розвитку громади або суспільства у цілому. Деліберативна демократія поєднує у собі елементи представницької демократії, прямої демократії і демократії участі. Вона не протиставляється традиційним демократичним інститутам, не замінює собою ні представницькі установи, ні безпосереднє волевиявлення громадян, а навпаки, інструменти деліберативної демократії можуть органічно вписуватися у діючі інституціональні структури, доповнюючи їх і створюючи додаткову гарантію легітимності

прийнятих рішень. Підтвердженням цього є спроби інтегрувати інструменти дорадчої демократії до існуючих інститутів і соціальних практик, що зустрічається у багатьох країнах [8, с. 127].

Особливий інтерес для нашого дослідження становить книга Джеймса Фішкіна «Демократія, коли народ думає: відродження нашої політики через публічні обговорення» [9]. У ній автор стверджує, що «деліберативна (дорадча) демократія» не є утопією, а є практичним рішенням багатьох проблем демократії на всіх рівнях публічного управління. Дж. Фішкін наголошує, що існують методи отримання репрезентативного та вдумливого громадського голосу, до якого варто прислухатися. Саме деліберативна демократія може відродити демократичну політику.

У книзі Девіда Кахане, Даниеля Вайнстока, Домініка Лейдета, Мелісси Вільямс «Деліберативна демократія на практиці» [10] стверджується, що прихильники деліберативної демократії прагнуть, щоб політика була чимось більшим, аніж зіткненням конкуруючих інтересів, а політичні рішення повинні вироблятися на основі діалогу між громадянами.

У книзі Джона Драйзека «Деліберативна демократія та за її межами: ліберали, критики, суперечки» [11] аналізується стан новітньої демократичної теорії починаючи з деліберативного повороту кінця 1980-х – початку 1990-х років. Суть цього повороту полягає у тому, що демократичну легітимність слід знаходити в автентичному обговоренні серед тих, на кого впливає колективне рішення. Дж. Драйзек стверджує, що хоча деліберативний поворот спочатку був викликом усталеним інституціям та моделям демократії, він незабаром асимілювався до цих інституцій та моделей. Критикуючи ліберальний конституціоналізм, автор стає на бік дискурсивної демократії, яка повинна бути критичною до чинної влади, плюралістичною, рефлексивною щодо усталених традицій, транснаціональною у своїй здатності поширення через державні кордони, екологічною та динамічною у своїй відкритості до змін обмежень та можливостей демократизації.

На думку Дж. Драйзека, «деліберативний поворот» ставить у центр демократії комунікацію та рефлексію. Демократія означає вже не лише прийняття рішень через агрегацію переваг, а й «процеси формування суджень, переваг і трансформацій через поінформований, шанобливий та компетентний діалог» [12, р. 3]. Деліберативні інструменти допомагають учасникам перейти від дебатування на рівні індивідуальних позицій до взаємного слухання та переконування один одного. При цьому бажаним результатом деліберативної демократії є консенсус. І хоча на практиці він часто залишається недосяжним, деліберативна демократія може принаймні формувати «метаконсенсус» – те, що Дж. Драйзек називає «згодою щодо цінностей, обґрунтувань, структури конкуруючих переваг чи застосовності дискурсів» [12, р. 15].

У дослідженні «Системний підхід до деліберативної демократії» Джейн Менсбрідж, Джеймс Боман, Сімон Чемберс, Томас Крістіано, Арчон Фунг, Джон Паркінсон, Денніс Томпсон, Марк Воррен [13] стверджують, що протягом останніх кількох десятиліть у політичній теорії та емпіричній політології сформувався зростаючий консенсус щодо того, що демократія частково черпає свою легітимність з якості обговорення, яке інформує громадян та їхніх представників. Донедавна ті, хто прагнув вивчати та покращувати якість обговорення в демократіях, мали, по суті, дві стратегії на вибір. Одна зосереджувалася на обговоренні, яке відбувається в законодавчих зборах та під час кампаній з обрання їхніх членів. Інша стратегія, яка не обов'язково була несумісною з першою, включала вивчення розробки, упровадження та ефективного функціонування невеликих деліберативних механізмів, які дають змогу громадянам проводити обговорення за сприятливих умов.

Концептуальною основою деліберативної демократії є деліберация (від лат. *deliberatio* – обмірковування, обговорення), яка витлумачується як процес раціонального, інклюзивного і відкритого обговорення питань суспільної ваги з метою ухвалення обґрунтованих рішень. Ю. Габермас визначав деліберацию як обмін раціонально-критичними аргументами серед групи індивідів, що виникла внаслідок накопичення суспільних проблем, чия головна мета полягає у пошуку прийняттого для всіх осіб, які зацікавлені у вирішенні відповідних проблем, питань. При цьому поведінка учасників і взаємодія між ними повинні відповідати критеріям, установленим згідно з принципами політичної рівності та егалітарної взаємності для того, щоб вони вважалися такими, що знаходяться в рамках деліберации [2, р. 72–73].

Ентоні Гідденс [14], підтримуючи ідею деліберативної (або діалогічної) демократії, виступає за «демократизацию демократії», розглядаючи демократію як принцип, що застосовується від близьких міжособистісних стосунків до глобального порядку. Зазначена позиція Ю. Габермаса і Е. Гідденса була розвинена Крейгом Брауном [15].

Джон Гастіл асоціює поняття деліберации з дискурсивною участю, під якою він розуміє певний тип обговорень, що відбуваються між щонайменше двома особами, за яких:

– особлива увага приділяється використанню логіки та аргументів, а не влади й примусу;

– участь спричинено певними соціальними або політичними проблемами;

– індивіди сприймають думки та ідеї, висловлені іншими учасниками, тоді як спілкування між ними регулюється нормами рівності та ввічливості [16].

Деліберация базується на принципах рівності учасників, аргументованості позицій, орієнтації на спільні цінності та прагненні досягнення консенсусу, проте, як зауважує Валерій Колпаков, вона не є механічним обміном думками, а являє собою особливий тип комунікативної взаємодії, у якій визнається право кожного бути почутим і вплинути на зміст обговорюваних рішень. У цьому сенсі деліберация слугує своєрідною передумовою легітимізації публічної влади через механізми раціональної аргументації [17, с. 1664].

Деліберативне врядування знаходить практичне втілення у процедурах громадського обговорення, публічних консультацій, участі громадян у нормотворенні, упровадженні принципів етичного державного управління та розвитку місцевого самоврядування [17, с. 1667]. Це зумовлено тим, органи місцевого самоврядування є рівнем влади, який є найближчим до громадян. Ріккі Дін [18] чітко обґрунтував потребу залучення місцевих інститутів публічного адміністрування до деліберативної системи демократії.

Деліберация як реальна процедурна вимога до правової легітимності актуалізується в таких категоріях, як право бути почутим, справедливе адміністративне провадження, участь у нормотворенні, публічне обговорення проектів рішень. Усе це – конкретні прояви деліберативної логіки, що визнає нормативну цінність не лише змісту рішення, а й шляху, яким до нього дійшли. Отже, деліберация є поєднанням етичного принципу рівності і процедурного ідеалу обґрунтованості. Вона не просто описує політичну або управлінську практику, а формує стандарт належної процедури в демократичному суспільстві. Водночас, зауважує В. Колпаков, у контексті правової держави деліберация має бути оцінена з позиції конституційної допустимості, адже її засади: рівність, участь, аргументованість можуть і повинні мати конституційне вкорінення [17, с. 1668].

Попри значний концептуальний потенціал деліберативного врядування, його впровадження в практику місцевого публічного адміністрування супроводжується низкою ризиків, внутрішніх суперечностей та системних викликів. До них можна віднести такі: деліберативне перевантаження (*deliberative overload*); імітація участі у формуванні

аргументації щодо публічно значущих дій (pseudo-deliberation); неінклюзивність комунікації; відсутність процедурної щирості (lack of procedural sincerity); конфлікт із принципом ефективності. Ці виклики, застерігає В. Колпаков, не заперечують доцільності деліберативного врядування, але підкреслюють необхідність чіткого нормативного дизайну відповідних процедур: визначення кола обов'язкових деліберативних практик, їх зв'язку з типом рішення, рівнем ризику, ступенем впливу на права людини. Також потрібне розроблення інституційних гарантій добросовісності, прозорості та обґрунтованості участі, включаючи критерії процедурної справедливості [17, с. 1670–1671].

Висновки. Таким чином, у місцевому самоврядуванні деліберация відіграє ключову роль у запровадженні демократичної процедури, оскільки саме через деліберативні інструменти досягається справжня легітимність публічних рішень, організовується публічний діалог (дискурс) органів місцевого самоврядування, з одного боку, і громадян та інституцій громадянського суспільства – з іншого. Суттєвою перевагою деліберативної демократії є те, що в ній поєднуються елементи представницької демократії, прямої демократії і демократії участі. І саме ця особливість деліберативної демократії може сприяти відродженню демократичної політики, зокрема на рівні місцевого самоврядування. Під впливом «деліберативного повороту» останньої чверті ХХ ст. демократія стає не лише механізмом ухвалення публічних рішень через агрегацію переваг політичних суб'єктів, а й інструментом формування суджень, переваг і трансформацій через поінформований, шанобливий та компетентний діалог, за допомогою якого зацікавлені сторони можуть перейти від дебатів на рівні індивідуальних позицій до взаємного слухання та переконування один одного і досягти консенсусу щодо взаємоприйняттого варіанту рішення відповідної проблеми.

Основу деліберативної практики місцевого самоврядування становить дискурсивна участь як певний тип обговорень, що відбуваються між зацікавленими сторонами, де особлива увага приділяється використанню логіки та аргументів, а не влади й примусу; участь спричинена певними соціальними або політичними проблемами; індивіди сприймають думки та ідеї, висловлені іншими учасниками, у той час як спілкування між ними регулюється нормами рівності та ввічливості. Деліберация є особливим типом комунікативної взаємодії, у якій визнається право кожного бути почутим і вплинути на зміст обговорюваних рішень. Зрозуміло, що запровадження деліберативних інструментів не є панацеєю від занепаду демократичної процедури – вона супроводжується низкою ризиків, внутрішніх суперечностей та системних викликів, до яких можна зарахувати деліберативне переважання; імітацію участі у формуванні аргументації щодо публічно значущих дій; неінклюзивність комунікації; відсутність процедурної щирості; конфлікт із принципом ефективності.

Список використаної літератури

1. Герман Ю.О. Феномен «деліберативної політики» у системі поглядів Ю. Габермаса. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2011. Вип. 1(1). С. 74–78.
2. Habermas, J. *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge, MA: MIT Press, 1989. xix, 326 p.
3. Della Porta D. *Can Democracy Be Saved? Participation, Deliberation and Social Movements*. Cambridge: Polity Press, 2013. 256 p.
4. Левченко Д.В., Цвих В.Ф. Деліберативна демократія як виклик громадянського суспільства. *Молодий вчений*. 2020. № 7(83). С. 89–92. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-7-83-20>
5. Habermas, J. *Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*. 8., durchgesehene Auflage. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2023. 704 s.
6. Cohen J. *Deliberation and Democratic Legitimacy*. *Debates in Contemporary Political Philosophy* / D. Matravers, J. Pike (eds.). London: Routledge, 2003. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203986820>
7. Gutmann A., Thompson D.F. *Democracy and Disagreement*. Cambridge, Ma.: Harvard University Press, 2009. 432 p.; Gutmann A., Thompson D.F. *Why Deliberative Democracy?* Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2009. 232 p.
8. Мустафаєва Е. Інструменти деліберативної у добровільному об'єднанні територіальних громад. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2(74). С. 125–130.
9. Fishkin J. *Democracy When the People Are Thinking: Revitalizing Our Politics Through Public Deliberation*. Oxford, 2018. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198820291.001.0001>
10. *Deliberative Democracy in Practice* / David Kahane, Daniel Weinstock, Dominique Leydet, Melissa Williams (eds.). Vancouver: UBC Press, 2010. 264 p.
11. Dryzek, J.S. *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations*. Oxford, 2002. DOI: <https://doi.org/10.1093/019925043X.001.0001>
12. Dryzek, J.S. *Foundations and Frontiers of Deliberative Governance*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 256 p.
13. Mansbridge J., Bohman J., Chambers S., Christiano T., Fung A., Parkinson J., Thompson D.F., Warren M.E. Une approche systémique de la démocratie délibérative. *Le tournant délibératif de la démocratie*. 2021. P. 25–66. DOI: <https://doi.org/10.3917/scpo.blond.2021.01.0025> URL: <https://shs.cairn.info/le-tournant-deliberatif-de-la-democratie--9782724624908-page-25?lang=fr>
14. Giddens, A. *The Third Way. The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity, 1998. 176 p.
15. Browne C. *Deliberative Politics, the Democratizing of Democracy and European Cosmopolitanism*. Habermas and Giddens on Praxis and Modernity: A Constructive Comparison. London: Anthem Press, 2017. P. 203–238.
16. Gastil, J. *Political Communication and Deliberation*. SAGE Publications, Inc., 2008. 344 p. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781483329208>
17. Колпаков В.К. Деліберативне врядування: конституційна легітимність і межі інституціоналізації. Наукові інновації та передові технології. Серія: Управління та адміністрування; Право; Економіка; Психологія; Педагогіка. 2025. № 5 (45). С. 1661–1673. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-1661-1673](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1661-1673)
18. Dean R. *Deliberating like a state: Locating public administration within the deliberative system*. *Political studies*. 2024. Vol. 72 (3, August). P. 924–943. DOI: <https://doi.org/10.1177/00323217231166285>

THE ESSENCE OF DELIBERATION IN LOCAL SELF-GOVERNMENT**Vitalii Vorontsov**

*Oles Honchar Dnipro National University,
Department of Political Science, Sociology and Public Administration
Nauky ave., 72, Dnipro, 49000, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0000-9600-6340>*

The article reveals the essential features of the concept of «deliberation» in the context of the application of its tools in local self-government. It is proven that in local self-government, deliberation plays a key role in the introduction of a democratic procedure, since it is through deliberative tools that the true legitimacy of public decisions is achieved, public dialogue (discourse) is organized between local self-government bodies, on the one hand, and citizens and civil society institutions, on the other. It is shown that a significant advantage of deliberative democracy is that it combines elements of representative democracy, direct democracy and participatory democracy. And it is this feature of deliberative democracy that can contribute to the revival of democratic politics, in particular, at the level of local self-government. It is shown that under the influence of the «deliberative turn» of the last quarter of the twentieth century. Democracy becomes not only a mechanism for making public decisions through the aggregation of the preferences of political subjects, but also a tool for forming judgments, preferences and transformations through informed, respectful and competent dialogue, with the help of which stakeholders can move from debating at the level of individual positions to mutual listening and persuading each other and reaching a consensus on a mutually acceptable solution to the relevant problem. It has been found that the basis of the deliberative practice of local self-government is discursive participation as a certain type of discussions taking place between stakeholders, where special attention is paid to the use of logic and arguments, rather than power and coercion; participation is caused by certain social or political problems; individuals perceive the thoughts and ideas expressed by other participants, while communication between them is regulated by the norms of equality and politeness. That is, deliberation is a special type of communicative interaction, in which everyone's right to be heard and to influence the content of the decisions being discussed is recognized. A group of risks, internal contradictions and systemic challenges of introducing deliberative instruments in local self-government has been identified, which includes the following: deliberative overload; imitation of participation in the formation of arguments regarding publicly significant actions; non-inclusiveness of communication; lack of procedural sincerity; conflict with the principle of efficiency.

Key words: deliberative democracy, local self-government, public dialogue, consensus, discursive participation, risks of introducing deliberative instruments in local self-government.

Дата першого надходження статті до видання: 24.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026